
ANDREI ȘAGUNA ȘI EPISCOPIA CARANSEBEȘULUI (1865-1873)

Nicolae Bocșan*

Daniel Alic**

Cuvinte cheie: Andrei Șaguna, Episcopia Caransebeșului, Ioan Popasu, organizarea episcopiei Caransebeșului.

Mots clef: Andrei Șaguna, diocèse de Caransebes, Ioan Popasu, organization du diocèse de Caransebeș.

Andrei Șaguna a avut legături permanente cu bănățenii încă din 1849. Fruntașii românilor bănățeni au susținut consecvent acțiunea episcopului Andrei Șaguna pentru restaurarea mitropoliei ortodoxe autonome românești¹. Alături de liderii laici, Șaguna a întreținut relații cordiale cu ierarhia sârbească din eparhiile Timișoara și Vârșeț, cu protopopii români sau sârbi din regiune². Cu sprijinul episcopilor sârbi și al protopopilor români a difuzat un mare număr de titluri de carte bisericească tipărite la Tipografia diecezană³. Episcopul Andrei Șaguna s-a bucurat de aprecierea și solidaritatea românilor ortodocși din Banat, care l-au consultat și l-au susținut în demersurile sale până în 1864, mai mult decât ortodocșii din Transilvania. Neîmplinirea dorinței frunțașilor bănățeni de a obține o episcopie de expresie românească la Timișoara a umbrat relațiile lui Șaguna cu liderii bănățeni și, în primul rând, cu Andrei Mocioni, cel mai statornic luptător pentru restaurarea mitropoliei ortodoxe române și pentru separația ierarhică de Mitropolia din Carloviț⁴.

---

* Universitatea Babeș-Bolyai Cluj-Napoca, Facultatea de Istorie și Filosofie, str. M. Kogălniceanu, nr. 1.

** Episcopia Ortodoxă a Caransebeșului, str. Mihai Viteazul, nr. 11, Caransebeș.

¹ Ilarion Pușcariu, *Metropolia românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania*, Sibiu, 1900, *Colecțiunea actelor*, p. 17 sq.

² Andrei Șaguna, *Corespondența*, vol. I/2, Cluj-Napoca, 2007, p. 5-55.

³ Vezi în acest sens Andrei Șaguna, *Corespondența*, vol. I/1 passim, Cluj-Napoca, 2005.

⁴ Ioan Dimitrie Suci, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. II, Timișoara, 1980, p. 858-859.

Reînființarea episcopiei Caransebeșului a solidarizat energiile bănățene în jurul acestei instituții, care și-a asumat misiunea de propășire culturală și spirituală a românilor din Banatul Montan. Prin circulara din 25 decembrie 1864, Șaguna anunța clerul și credincioșii despre ridicarea Episcopiei ortodoxe a Transilvaniei la rang de mitropolie și despre reînființarea episcopiei la Caransebeș, despre organizarea celor două episcopii sufragane la Arad și la Caransebeș, cerând ortodocșilor din Banat să rămână credincioși față de episcopii lor de până atunci până la numirea noului episcop la Caransebeș și până la despărțirea deplină a comunelor bisericești și a parohiilor mixte⁵.

În 16 august 1865 Andrei Șaguna a adresat o circulară către Episcopia Caransebeșului în care evoca contribuția bănățenilor la restaurarea mitropoliei ortodoxe, anunța numirea sa ca mitropolit și arondarea comunelor ortodoxe din protopiatele Caransebeș, Mehadia și Cracova la reînființata Episcopie a Caransebeșului⁶.

De asemenea, anunța credincioșii că sinodul episcopesc al noii provincii, din 6 martie 1865, l-a ales ca arhiereu în scaunul noii episcopii pe Ioan Popasu, protopopul Brașovului, iar împăratul l-a numit în 8 iulie același an, după care a fost hirotonisit de Șaguna în 15 august 1865 ca episcop⁷. În 27 august 1865, Șaguna îi transmite episcopului Popasu răspunsul Ministerului de război privind diploma de confirmare și ziua de instalare în scaunul episcopal⁸. Arhiva Șaguna păstrează mărturisirea de credință și legământul rostit de episcopul Popasu în fața lui Șaguna⁹. După ce Popasu a primit diploma împărătească, a fost prevăzut și cu gramata mitropolitană. Ministerul de război a desemnat comisar imperial la instalația noului arhiereu pe generalul maior Anton Benco și ca reprezentant al mitropolitului pe episcopul Procopie al Aradului¹⁰. Instalația noului episcop s-a făcut abia în 31 octombrie/12 noiembrie, deoarece comisarul imperial a fost ocupat cu inspectarea regimentelor de graniță¹¹. La

⁵ Arhiva Bibliotecii Mitropoliei ortodoxe române din Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 2215 (în continuare ABMS).

⁶ ABMS, fond. *Șaguna*, doc. 2175.

⁷ I. Pușcariu, *op. cit.*, p. 375-378, 388-389, 400-407.

⁸ Arhiva Episcopiei ortodoxe române Caransebeș, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 59/1865 (în continuare AEC).

⁹ ABMS, fond *Șaguna*, doc. 2174.

¹⁰ Petru Bona, *Episcopia Caransebeșului*, vol. 2, Timișoara, 2003, p. 118.

¹¹ A. Șaguna, *Correspondența*, vol. I/1, p. 158-159.

cererea comandai militare generale din 26 septembrie 1865, instalația s-a făcut după prevederile Rescriptului declaratoriu din 1779 privitoare la instalarea episcopilor ortodocși. Ceremonia de instalare s-a făcut după un program stabilit de Petru Cermena împreună cu Ioan Popasu, după consultarea lui Andrei Mocioni¹².

Legăturile epistolare ale mitropolitului Andrei Șaguna cu nou reînființata Episcopie a Caransebeșului și cu chiriarchul acesteia, Ioan Popasu, nu au avut frecvența și amploarea celor cu alte structuri sau personalități ale Bisericii ortodoxe, deși pe scaunul arhieresc de la Caransebeș s-a aflat unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai săi de la 1848 până în 1865. În februarie 1864, Șaguna l-a propus chiar să devină vicar general al Episcopiei Transilvaniei, înainte de restaurarea mitropoliei române¹³. Mult mai numeroase au fost legăturile lui Șaguna cu protopopii români din Banat, cu care a colaborat constant pentru difuzarea cărților tipărite la Tipografia arhidiecezană. Scrisorile trimise de Șaguna s-au limitat la problemele cotidiene ale vieții bisericești, la situația generală a bisericii, la administrația bisericească și la difuzarea cărților tipărite la Sibiu.

Cea mai mare parte a corespondenței lui Șaguna cu noua episcopie a fost provocată de organizarea provinciei mitropolitane și a raporturilor acesteia cu episcopia sufragana de la Caransebeș. Primul obiectiv formulat de mitropolit episcopului Popasu a fost așezarea vieții bisericești pe baze sinodale, conștient că *sistema sinodală regulează acea publicitate în afacerile bisericești, care face părtași pe clerul și poporul în tratarea lor*, că atât clerul și credincioșii doreau *reînvierea acestei instituții cardinale ale bisericii*. Primul pas a fost făcut prin întrunirea sinoadelor arhieresti anuale, urmând să se introducă și sinoade eparhiale¹⁴.

Andrei Șaguna a înaintat regimului, încă din 17 aprilie 1865, un memoriu pentru aprobarea unui congres mitropolitan, reluat în 14 august 1865 de către cei trei arhieri ai Bisericii ortodoxe române din Transilvania și Ungaria, când au cerut aprobarea pentru întrunirea unei adunări bisericești mitropolitane, compusă din reprezentanți ai clerului și ai laicului și permanentizarea unei asemenea instituții pentru toate structurile componente ale mitropoliei

¹² Arhiva Mitropoliei Banatului, dosar Șaguna, neorganizat.

¹³ Andrei Șaguna, *Corespondența*, vol. I/1, p. 183-184.

¹⁴ AEC, fond *Bisericesc*, dosar III, doc 290/1866.

române. De asemenea a cerut și guvernului restituirea dreptului de a organiza o asemenea adunare mitropolitană¹⁵. În 1 mai 1867, Șaguna a cerut organizarea congresului național bisericesc al Bisericii ortodoxe române, dar nu a primit nici un răspuns, fi scria lui Ioan Popasu, din cauza împrejurărilor politice¹⁶.

După ce a prezentat aceste demersuri lui Ioan Popasu, în 20 decembrie 1866, Șaguna îl invita să instituie sistema sinodală în administrarea treburilor bisericești, pentru a cunoaște greutățile pe care le întâmpinau comunitățile românești din partea ierarhiei sârbești în comunele mixte, în chestiunea mănăstirilor și a fundațiilor din Carloviț. În acest sens Șaguna consulta pe Ioan Popasu, dacă nu considera necesar să asculte „vocea obștească”, recomandându-i să cheme reprezentanți de frunte din cler și popor la o adunare eparhială, pentru a le prezenta starea eparhiei așa cum a preluat-o de la ierarhia sârbească, bunurile mobile și imobile ce le posedea Episcopia Caransebeșului și măsurile necesare pentru susținerea integrității lor, să facă cunoscute demersurile întreprinse pentru convocarea unui congres mitropolitan, dar și neajunsurile existente în problemele bisericești, școlare și fundamentale. Șaguna aprecia că absența unei aprobări a guvernului nu putea constitui o piedică pentru o înțelegere între arhiepiscop, cler și popor, atâta timp cât nici un ordin guvernamental nu recunoaștea că aceasta ar fi obligatorie¹⁷.

Deși aparent pare a fi o recomandare de la un arhiepiscop cu experiență către unul recent instalat, scrisoarea către Ioan Popasu ilustrează problemele care îl frământau pe Șaguna la începuturile mitropoliei române, reflectate deja în regulamentul din 1864, care a constituit sursa principală a Statutului organic: sinodalitatea la toate nivelurile organizației bisericești, autonomia completă în relația cu statul și cu ierarhia sârbească. Important este și faptul că mitropolitul a început exersarea și aplicarea lor, înainte ca acestea să fie consacrate într-un act cu valoare de normă, într-un moment de schimbare a regimului politic și de disensiuni între liderii români cu privire la atitudinea față de noua putere. În acest sens este semnificativă și scrisoarea din 3 decembrie 1866, prin care anunța pe episcopul Popasu că nu va participa la ședința dietei din Pesta din motive de sănătate, lăsând acestuia libertatea de a hotărâri dacă va participa la lucrările camerei superioare a dietei ungare¹⁸.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ AEC, fond *Bisericesc*, dosar III, doc 411/1866.

O parte a corespondenței dintre cei doi arhieri a fost consacrată organizării organismelor necesare funcționării mitropoliei, forul apelator mitropolitan și consistoriul mitropolitan, unde trebuia reprezentată și Episcopia Caransebeșului. În privința asesorilor apelatoriali, Șaguna a informat episcopul de la Caransebeș, în 16 octombrie 1865, că mitropolia nu deținea fondurile necesare pentru a deconta cheltuielile acestora la Sibiu și propunea consistoriului caransebeșean instituirea taxei apelatorii de 20 fl. plătită de părțile în divorț, din care să fie susținute cheltuielile asesorilor apelatoriali¹⁹. Deși nu erau prea multe procese pentru întrunirea forului apelator, pentru a grăbi procesele de divorț, Șaguna a convocat asesorii apelatori din Episcopia Caransebeș pentru 21 august 1867²⁰, amânată ulterior pentru 28 august²¹. Dintre cei trei candidați propuși de episcopul Popasu pentru a reprezenta eparhia în forul apelator, Șaguna l-a ales pe Atanasie Ioanovici, protopopul Făgetului, ca asesor apelatorial²². Se pare că Ioan Popasu a propus mitropolitului suspendarea apelatoriului mitropolitan pentru anul 1867, probabil din cauză că erau prea puține procese, dar Șaguna a răspuns fără echivoc că *nu stă în firea mitropolitului să se abată de la prevederile consistoriale*, în uz încă în acel moment, că nu-și putea aroga dreptul de a suspenda în acel an apelatoriul mitropolitan, la care a fost convocat parohul Țapu din Zorlențul Mare²³. În pregătirea congresului național bisericesc s-a întrunit primul sinod eparhial al diecezei Caransebeș, al cărui protocol a fost trimis la Sibiu în 25 iunie 1870.

Primul congres național bisericesc al provinciei mitropolitane românești s-a întrunit în anul 1868 cu misiunea de a adopta „Statutul Organic al Bisericii Ortodoxe Române din Transilvania și Ungaria” și de a începe organizarea mitropoliei și a structurilor acesteia în baza noii constituții. În acest scop Șaguna a cerut Episcopiei Caransebeșului, în 1 iunie 1868, să realizeze conscripția parohiilor și a credincioșilor. Potrivit acestei conscripții, eparhia cuprinde 452 parohii cu 332.272 credincioși în cele 10 protopopiate. În comitate funcționau 8 protopopiate cu 352 parohii și 218.855 credincioși, iar în granița militară 5 protopopiate cu 100 parohii și 113.417 credincioși. Cel mai mare protopopiat din provincia civilă a fost Protopopiatul Oravița, cu 64

¹⁹ A. Șaguna, *Corespondența*, vol. I/1, p. 159-160.

²⁰ AEC, fond *Bisericesc*, dosar III, doc 720/1867.

²¹ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 638/1867.

²² Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 821/1867.

²³ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 820/1867.

parohii și 43.088 credincioși, iar în granița militară cel mai mare protopopiat a fost Protopopiatul Mehadia, cu 44 parohii și 52.415 credincioși, ceea ce ilustrează o densitate mai mare a populației în graniță²⁴.

Congresul național bisericesc din anul 1870 a soluționat o serie de probleme ridicate de preoți sau de comunele bisericești din eparhia Caransebeș. Rezoluția congresului pe marginea problemelor ridicate din această episcopie a fost trimisă consistoriului din Caransebeș în 18 noiembrie 1870. Aceasta privea cererea protopopiatului Mehadie Dimitrie Iacobescu, memoriul preotului Vasile Trăilă, recursul comunei Banloc, memoriul preotului Stefan Pavlovici, o serie de acte privind problemele graniței care atingeau prevederile Statutului organic și pentru care congresul cerea consistoriului eparhial să facă plângeri speciale la Ministerul de război, cererea preotului Constantin Pavlovici, cu recomandarea să facă recurs la consistoriul mitropolitan, plângerea mai multor credincioși din Făget împotriva protopopului local, transmisă spre cercetarea consistoriului Caransebeș, memoriul unui locuitor din Băzești, Lazăr Lăzărescu. Plângerile comunelor Obad, Petroman, Cebza, Macedonia și a preoților lor contra protopopului Seiman, trimisă spre cercetare consistoriului eparhial. Am insistat asupra acestui aspect pentru a ilustra încrederea preoților și a credincioșilor din Episcopia Caransebeș în congresul național bisericesc ca reprezentanță a Bisericii ortodoxe române, ilustrată de numărul mare de apeluri la acest for²⁵.

În consistoriul mitropolitan, Episcopia Caransebeș a fost reprezentată de protopopii Iacov Popovici și Nicolae Andreevici, în calitate de asesori consistoriali. Nu au putut participa la ședințele din acel an, fiind înlocuiți cu doi supleanți²⁶.

Congresul național bisericesc a hotărât, în 10 octombrie 1870, omagierea marelui mecenat Emanui Gojdu. Congresul a hotărât în acest scop să se țină parastas în data de 9 februarie, ziua sa de naștere, în toate bisericile, în prima duminică sau sârbătoare de după 9 februarie, să se țină parastas cu ocazia tuturor sinoadelor episcopale, protopopești și parohiale, unde se va prezenta biografia și testamentul acestuia, tipărite la Tipografia arhidiecezană. Congresul recomanda să se expună portretul acestuia la reședința mitropolitană, la cea

---

²⁴ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 612/1868.

²⁵ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 984/1870.

²⁶ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 398, 1871.

episcopală și protopopească, să fie achiziționat portretul lui Gojdu la fiecare biserică și școală. Era expresia recunoștinței Bisericii ortodoxe române pentru donația impresionantă făcută națiunii române prin testamentul său²⁷.

Andrei Șaguna a vizitat în câteva rânduri Băile Herculane pentru a se trata de reumatism. În 2 iulie 1866 își anunța sosirea la Caransebeș, unde, după o ședere de două zile, urma să călătorească discret, fără zgomot și ovații, până la băi, motivând că *timpurile sunt jalnice pentru noi*. Episcopul a transmis protopopilor din districtele pe unde trecea mitropolitul, protopopiatele Lugoj și Caransebeș, să îl primească cu discreție și cu minim de persoane²⁸.

Eparhia Caransebeșului s-a confruntat cu mari dificultăți materiale în urma separației comunelor mixte de ierarhia sârbească. În 20 februarie 1867, episcopul Ioan Popasu a informat mitropolitul despre separația ierarhică a românilor din Biserica Albă și organizarea lor într-o comună bisericească, pusă sub jurisdicția mitropoliei române, respectiv a Episcopiei Caransebeșului. Comuna bisericească românească Biserica Albă număra numai 500 de suflete, dintre care cea mai mare parte era sărăcită de îndelungatul proces de 80 de ani ce l-au purtat pentru a introduce limba română în biserică și școală. Despăgubirea primită de la comunitatea sârbească le-a ajuns numai pentru cumpărarea terenului destinat construirii bisericii. Episcopul Popasu a înaintat mitropolitului petiția reprezentanților parohiei române din Biserica Albă, prin care cereau ierarhului de la Sibiu să instituie în arhidieceză o colectă pentru susținerea edificării bisericii române din acea comună²⁹.

Corespondența dintre episcopie și mitropolie nu menționează cazuri concludente de dispute cu Biserica Română Unită în perioada 1865-1873. Doar în 1866, parohul Ioan Botoș din Comorâște a trimis o corespondență „Telegrafului Român” prin care anunța reîntoarcerea la Biserica ortodoxă a unor locuitori din comună, care în urmă cu câțiva ani au trecut la unire prin înșelăciune. Șaguna a hotărât să nu publice corespondența pentru a nu tulbura pacea religioasă³⁰. Mai serioasă a fost plângerea înaintată la mitropolie de un grup de credincioși în noiembrie 1866, care menționa faptul că au trecut la Biserica Unită comunele Vărădia, Greovaț, Jitin și Comorâște din cauza simoniei episcopului sârb de la Vârșeț și a protopopului Iacob Popovici de la

²⁷ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 969/1870.

²⁸ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 124/1866.

²⁹ ABMS, fond *Șaguna*, doc. 2938.

³⁰ AEC, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 610/1866.

Oravița. Protopopul Popovici a fost acuzat că nu respecta postul, mânca de dulce în zilele de post în fața credincioșilor cu ocazia vizitațiunilor canonice, ceea ce a determinat credincioșii să se abțină de la ținerea posturilor. Mai era acuzat că făcea „negustorie” cu posturile învățătorești. De asemenea, era învinovățit și protopopul Nicolae Tincu Velea *pentru iubirea de arginți*³¹.

Una din acuzele care au provocat un amplu comentariu al lui Șaguna s-a referit la faptul că învățătorii și preoții modificau vechile cuvinte din cărțile bisericești și foloseau cuvinte neuzuale, ceea ce demonstra că nu există nicio disciplină în respectarea celor sfinte. Referindu-se la acest aspect, Șaguna atenționa că asemenea tendință *micșorează vaza ierarhiei ortodoxe*. Mitropolitul aprecia că limbajul românesc din cărțile bisericești era frumos, deși spunea el *ici colo occură și unele cuvinte slovenești*. Menținerea acestui limbaj nu putea cauza tulburări mai mari decât le producea *schimbarea limbajului volnică din partea unor exaltați*. Șaguna aprecia că ierarhia română a avut merite în cultivarea limbii naționale și dorea să susțină progresele acesteia. Ierarhia română – susținea mitropolitul – era independentă de alte ierarhii în privința jurisdicției, iar menținerea instituțiilor cardinale ale Bisericii ortodoxe era o necesitate pentru afirmarea identității Bisericii ortodoxe române din Transilvania și Ungaria în raport cu alte ierarhii ortodoxe românești, care utilizau aceleași cărți și cântări bisericești. Mitropolitul aprecia că reformarea limbajului bisericesc era numai de competența unui sinod. Comentariul să se referea la scoaterea în exces a unor cuvinte de origine slavonă din limbajul scrierilor bisericești, deși el a fost primul care a promovat înnoirea limbii din cărțile bisericești cu cuvinte de origine latină, dar a făcut-o moderat, sub supravegherea arhierului³².

O temă importantă a corespondenței lui Andrei Șaguna cu Episcopia Caransebeșului a constituit-o difuzarea cărților tipărite la Tipografia arhiediecezană în eparhia bănățeană. În acest scop Șaguna anunța apariția noilor cărți, trimitea unu – două exemplare episcopului Popasu și îi cerea să publice prin circulare prenumerarea acestora. În 12 septembrie 1866 a cerut să se facă prenumerare în protopopiate la „Calendarul” pe anul 1867, cu prețul de 22 cr.

³¹ Idem, fond Bisericesc, dosar III, doc. 295/1866.

³² *Ibidem*.

exemplarul³³. În urma sinodului episcopal de la Carloviț, din februarie 1865, privind separația ierarhică și cererile reprezentanților români la tratativele privind drepturile noii provincii românești la bunurile și fondurile comune, mitropolitul a dat la tipar „Acte oficioase privitoare la înființarea mitropoliei române”. În scrisoarea de promovare a acestei publicații, Șaguna sublinia faptul că actele publicate vor servi în viitor ca documente, subliniind importanța istorică a momentului. Mitropolitul cerea episcopului Caransebeșului, în 5 iulie 1867, achiziționarea acestor acte care vor fi dezbătute în cel mai apropiat congres național bisericesc, la prețul de 50 cr. v. a. Ioan Popasu a dispus, în 3 august 1867 să se trimită o circulară către toți protopopii, prin care cerea ca preoții, învățătorii, episcopii, cantorii, inspectorii civili și locuitorii cu stare să se prenumereze la această carte³⁴.

În aceeași zi, 5 iulie, Andrei Șaguna a trimis consistoriului din Caransebeș un exemplar din cartea „Noul Testament”, recent apărută și îi cerea acestuia să aducă la cunoștința preoților și creștinilor ortodocși apariția ei și posibilitatea de a o prenumera de la Tipografia arhidiecezană cu prețul de 1 fl. Episcopul a cerut protopopilor să solicite preoțimii ca fiecare dintre preoți să-și cumpere această carte și să îndrume credincioșii să o achiziționeze³⁵.

Mitropolitul Andrei Șaguna a trimis episcopului Popasu, în 1 octombrie 1867, un exemplar din „Calendrul sibian pe anul 1868” și altul pentru cancelaria diecezană, cerând să anunțe preoțimea despre apariția acestuia și posibilitatea de prenumerare cu prețul de 22 cr. În circulara către protopopi din 6 octombrie 1867, prin care recomanda prenumerarea calendarului, episcopul Popasu a prezentat și conținutul acestuia, ce cuprindea, pe lângă datele astronomice, Șematismul Bisericii ortodoxe române din Transilvania, Ungaria și Banat, informații utile din agricultură, metodele practice și raționale care trebuiau utilizate la lucrarea pământului, anecdote, poezii ș.a.³⁶

Seria difuzării cărților sibiene în Banat a continuat cu „Compendiu de drept canonic”. În 28 mai 1868 anunța Episcopia Caransebeș despre apariția cărții, pe care o dedica clerului și poporului credincios din Mitropolia română,

³³ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 170/1866.

³⁴ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 786/1867.

³⁵ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 719/1867.

³⁶ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 1041/ 1867.

oferind-o spre prenumerare, la prețul de 3 fl. v.a., clerului și cărturarilor din eparhie, deoarece lipsa acestei cărți se resimțea *în toată viața noastră bisericească, precum și la împrejurările referitoare la aceea*³⁷.

Potrivit hotărârii congresului național bisericesc din 1868, protocolul acestui congres a fost înaintat la tipar, urmând să apară în câteva săptămâni. Andrei Șaguna cerea protopopului Popasu să anunțe comunele bisericești și cărturarii despre posibilitatea prenumerării cu prețul de 1 fl., cu atât mai mult cu cât conținea și Statutul organic aprobat în congres³⁸.

În 29 mai 1869, Andrei Șaguna s-a adresat consistoriului Episcopiei Caransebeș prezentând cererea vânzătorului de cărți din Caransebeș, M. Engels, de a înlocui 400 exemplare din ediția veche a „Istoriei biblice”, care nu au fost vândute, cu altele noi. Mitropolitul cerea notarului consistorial Bartolomei să verifice existența acestui stoc și să comunice librarului acordul mitropolitului de a le înlocui în anumite condiții financiare³⁹.

Manuscrisul cărții lui Șaguna, „Manual de studiu pastoral” a fost prezentată sinodului episcopal, care a cerut ca episcopii să o cenzureze și să-și prezinte opinia. În 22 august 1873, mitropolitul a cerut episcopului Popasu să-și dea părerea despre această lucrare, pentru a fi prevăzută ca studiu ordinar pentru seminariile ortodoxe⁴⁰.

Surprinzător de puține pentru o relație de peste un sfert de veac, legăturile epistolare dintre Andrei Șaguna și episcopul Caransebeșului, Ioan Popasu, relevă secvențe din viața religioasă a Mitropoliei ortodoxe române și a Episcopiei Caransebeșului, problemele cu care s-au confruntat arhiererii și structurile provinciei ortodoxe românești imediat după înființare, îndeosebi cele legate de organizarea organismelor eparhiale, de relațiile interconfesionale sau de răspândirea cărților tipărite la Sibiu. Stadiul cercetărilor întreprinse până în acest moment în arhiva Episcopiei Caransebeșului a surprins, deocamdată, numai aceste aspecte, pe care cercetările viitoare le pot întregi.

---

³⁷ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 587/1868.

³⁸ Idem, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 977/1868.

³⁹ ABMS, fond *Șaguna*, doc. 1908 (concept).

⁴⁰ AEC, fond *Bisericesc*, dosar III, doc. 47/1873.

ANDREI ŞAGUNA ET LE DIOCESE DE CARANSEBES (1865-1873)

Résumé

Andrei Şaguna a eu des contacts permanents avec les banatiens de l'année de 1849. Les dirigeants des roumains banatiens ont soutenu d'une manière conséquente l'action de l'évêque Andrei Şaguna pour la restauration de l'église métropolitaine orthodoxe autonome roumaine. À côté des dirigeants laïques, Andrei Şaguna a entretenu des relations cordiales avec la hiérarchie serbe des diocèses de Timișoara et de Vârșeț, avec les évêques roumains et serbes de la région. Cette personnalité de l'église orthodoxe roumaine avait réjoui de l'appréciation et de la solidarité des roumains orthodoxes de Banat, qui l'ont consulté et aussi soutenu dans ses démarches jusqu'en 1864, d'une manière plus forte que les roumains de la Transylvanie. Le fait que le désir des dirigeants banatiens d'obtenir une diocèse d'expression roumaine à Timișoara ne se soit pas accompli avait adombri les relations de Şaguna avec ceux-ci et, en principal, avec Andrei Mocioni, le plus résolu combattant pour la restauration de l'église métropolitaine orthodoxe roumaine et pour la séparation hiérarchique de l'église serbe de Carloviț.

La reconstitution du diocèse de Caransebeș a solidarisé les énergies banatiennes autour de cette institution, qui s'était chargée de la mission d'élévation culturelle et spirituelle des roumains du Banat Montagneux. Par la circulaire de 25 décembre 1864, Şaguna avait apporté à la conscience de tous les prêtres et des croyants la fait que la diocèse de la Transylvanie ait reçu le statut d'église métropolitaine à côté de la reconstitution de la diocèse de Caransebeș, y ajoutant l'organisation des deux diocèses de Arad et de Caransebeș, tout en ordonnant aux orthodoxes de Banat la fidélité envers leurs évêques, jusqu'à la dénomination du nouveau évêque de Caransebeș et aussi jusqu'à la définitive séparation des communes ecclésiastiques et des paroisses mixtes.

Les liaisons épistolaires du métropolitain Andrei Şaguna avec la nouvelle diocèse de Caransebes et avec son évêque, Ioan Popasu, n'ont pas eu l'ampleur et la fréquence de celles adressés aux autres structures ou personnalités de l'église orthodoxe, bien que dans la chaise hiérarchique de Caransebes ait

été l'un des plus proches collaborateurs de 1848 et jusqu'à 1865. En février 1864, Şaguna l'avait proposé pour la dignité de vicaire général du diocèse de Transylvanie, même en avant de la restauration de l'église métropolitaine roumaine. Beaucoup plus nombreuses ont été les liaisons de Şaguna avec les évêques roumains de Banat, tout en collaborant avec ceux-ci pour la diffusion des livres imprimés à l'Imprimerie de l'archi-diocèse. Les lettres envoyées par Şaguna se sont limitées aux problèmes quotidiens de la vie ecclésiastique, à la situation générale de l'église et à l'administration ecclésiastique, y ajoutant la diffusion des livres imprimés à Sibiu.

La plupart de sa correspondance avec le nouveau diocèse a été provoquée par l'organisation de la province métropolitaine et de ses rapports avec le diocèse suffragiste de Caransebes.

Une bonne part de la correspondance d'entre les deux dignitaires orthodoxes a été consacrée à l'organisation des organismes nécessaires au bon fonctionnement du diocèse, le for appellatif métropolitaine et le consistoire métropolitain, ou il faudrait être représenté aussi la diocèse de Caransebes.

Le premier congrès national ecclésiastique des provinces métropolitaines roumaines a eu lieu en 1868, ayant la mission d'adopter *le statut organique de l'Eglise Orthodoxe Roumaine de la Transylvanie et de l'Hongrie* et de démarrer l'organisation de la diocèse et de ses structures selon la nouvelle constitution. Pour ce but, Şaguna avait demandé au diocèse de Caransebes, en 1 Juillet 1868, la réalisation de la conscription des paroisses et de ses croyants. Selon cette conscription, ce diocèse avait en sa subordination 452 paroisses, avec 332.272 croyants.

La correspondance d'entre l'église métropolitaine et la diocèse ne mentionne aucun cas concluant de controverses avec l'Eglise Roumaine Unifiée pendant la période d'entre les années de 1865-1873.

Un sujet important de la correspondance de Andrei Şaguna avec la Diocèse de Caransebes a été constitué par les livres imprimés à l'Imprimerie de la diocèse dans l'éparchie banatienne. Pour cela, Şaguna annonçait l'apparition des nouveaux livres, envoyait un ou deux exemplaires à l'évêque Popasu ; lui ordonnant la publication, par des circulaires, de leur prenumération.

Les liaisons épistolaires d'entre Andrei Şaguna et l'évêque de Caransebes (assez faibles pour une relation tenant presque 25 années) relèvent des séquences de la vie religieuse de l'Eglise Métropolitaine et du Diocèse

de Caransebes, les problèmes affrontés par leur hiérarchie et les structures de la province orthodoxe roumaine immédiatement après la restauration, en spécial ceux liés de l'organisation des organismes eparchiales, des relations interconfessionnelles ou de la diffusion des livres imprimés à Sibiu. Les recherches entreprises dans l'archive du Diocèse de Caransebes ont mis en évidence, pour ce moment, seulement ce sorte de questions, qui peuvent être complétées par des futures recherches.